

1. PRZEĆ (232) *vb impf*

W inf -e- (5), -é- (2); -e- Mącz (4); -é- KochPs; -e- : -é- KochFr (1:1); w formach praet i con e pochylone; formy praes z tekstów nieoznaczających é.

inf przeć (47). ◇ praes 1 sg przę (21). ◇ 2 sg przysz (1). ◇ 3 sg przy (43). ◇ 1 pl przemy (8), przymy (3), [przym]; -emy GrzegRóżn, SarnUzn, RejPosRozpr (2), RejPosWstaw, NiemObr (2); -ymy KromRozm I, WujNT; -emy : -ymy WujJud (1:1). ◇ 2 pl przycie (1). ◇ 3 pl przą (42). ◇ [1 du przewa. ◇ 2 du przeta.] ◇ praet 1 sg m -m przął (3). ◇ 3 sg m przął (15). f przą (1). ◇ 2 pl m pers -ście przéli (1). ◇ 3 pl m pers przéli (12). ◇ fut 1 sg m przeć będę (1). ◇ 3 sg m będzie przął (4). ◇ 3 pl m pers będą przeć (1). ◇ con 3 sg m prząłby, by przął (14). f by przą (1). ◇ 2 pl m pers byście przéli (1). ◇ 3 pl m pers by przéli (2). ◇ part praes act prząc (10).

Sł stp notuje, Cn brak, Linde także XVII w.

Zaprzeczać, twierdzić, że coś jest nieprawdą; odrzucać, negować; negare Vulg, Mącz, Modrz, JanStat; pernegare Mącz; contendere JanStat [w tym: kogo, czego (166)] (232) : RejKup d5v; KrowObr 14; Toć iest Antychryft/ ktory przy Oycá y fyna. Leop 1.Ioann 2/22; [cesarz powiedział lantgrafowi] Aczkolwiek wielkie przewinienie vczynił/ y káranie więtsze záfluzył/ iáko rzecz iáwna iest y lam nieprzy tego/ wżákże my z siebie lámi tego wiele krześciáńskim obyczáiem imo sie pufzczamy BielKron 229v, 465v; Ielzche Kálwin powieda/ że Syn mnieyfzym iest od Oycá/ nie tylko iáko człowiek/ ále cały Kryfthus Bog y człowiek/ czego drudzy przą GrzegRóżn I3v; Otoż tu małz trzech roznych/ wiecznych y żywiących/ A smysłem y rozumem dziwnie włádájących. Czego nikh przeć nie może/ chybáby kámieniem Twárdym był GrzegRóżn N2, E4v [2 r.], G3, M3v, M4 [2 r.]; Negito, Vftáwicznie przę/ odmawiam. Mącz 244d; Ego illud sedulo negare factum, ille instat factum, Yam tego koniecznie przął/ á on yednák ná to słowá nie dał rzec. Mącz 418d; Nemo in dubium vocabit, Nikt tego ná wátpliwóść nie będzie odzywał/ to yeft/ nie będzie wátpił/ przął. Mącz 504b, 19d, 244d [2 r.], 257c, 510c; SarnUzn E2v; HistRzym 88; KuczbKat 405; dobre vczynki od ludzi wfprawiedliwionych czynione/ záfluguiá wieczny żywot z láłki Bozey/ o tym iáńnego pífmá dofyć/ choć wy tego niewftydliwie śmieće przeć. WujJud 233v, 7v, 66, 114v, 154v, 263; Abowiem iedni o fłowie/ kthore przepowiedáne bywa/ wátpić poczynaia/ iellize iest fłowo Boże [...] Drudzy/ ktorych fmiáłość dáley sie wyciąga/ iáwnie tego przą RejPosRozpr b3, c3; RejPosWstaw [143³]; Ioachim Kámerárius w kátechifmie fwym greckim pífze [...] wyznawfzy wprzod iż Oćiec iest Bog y Pan: Syn Bog y Pan: Duch Bog y Pan: áżci záś wnetze tego przy mowiac/ iż przedfię nie fá trzy Bogowie y Pánowie/ ále tylko ieden. CzechRozm 18v; A czemużby teraz potrzebá miáło być podpierać tego/ iż [...] Ewánielia ktorey on náuczał/ y náuczáć rofkazał/ iest fłowem Bozym? poniewáz wiele iest niewiernikow niezbożnych/ ktorzy tego nie przą: chociałz sie lámi wedle tego nierządzą. CzechRozm 186v, 18v, 22v [2 r.], 61v, 90, 95v, 145v; ModrzBaz 55; Tá táka niezgodá miedzy dzišieyfzymi Heretyki/ około wiáry świętey wyznánia/ ták iest znáczna/ iż y lámi tego nie przą. SkarJedn 19, 94, 287, 315, 351; Dżiwné fá czyny twoie/ o mocny boże/ Tego nigdy przeć dułzá moiá nie może. KochPs 203; ten cud widział Márcjan/ przeć niemogł/ ale go czárom przyczytał. SkarŻyw 179, 35, 91, 567 [5 r.]; NiemObr 50, 120, 165; Tákli ty chcelz/ tákli to niešie szczęścié [!] moie/ Niechcę przeć/ mam czym ćielzyć fmutné ferce fwoie. KochFr 95, 121; Trzećie ftąd widzimy/ iż krzeft S. oczyścia

grzechy/ y daie łalkę tym ktorzy gi przyimują/ y zbawia ie/ iáko Piotr S. mowi. Czego też prządziśieyfzy odłzczepieńcy *WujNT* 313, 307, 603, 611, 616 *marg*, 1.*Ioann* 2/22, s. 825, 845; Prožno przeć máią tych cudow y poćiech ludzkich/ ktore fię ná takich mieyfscách w oczách światá wŷytkiego dzieią. *SkarKaz* 41b; [hae funt terminaciones thematum verborum in ę [...]. Obseruandum autem est, non modo praefens ita coniugari, sed etiam futura multa cum praefentis terminatione conuenire. (N. dual.) Przewá/ Przetá. *StatorGramm* Iv; *BiałPos* 20 (*Linde*)].

przeć przeciw komu, przeciw czemu (2): Toć nie náfze wymyły/ ále iáfne á fzczere słowo Boże/ że nam Pan Bog przez dobre vczyńki náfze grzechy odpufzcza: czego wy przećiw iáwney Ewángeliey śmiećie przeć. *WujJud* 243v; *CzechRozm* 58.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem: tego (60); iż, że (43), aby, żeby ‘że’ (33), zaimek względny (3)] (79): *WróbŻółt* E; A tak fluchay káždy zrozlicznego národu/ á zwłáfczá ty Izráel/ ábowiem ty tego przeć niebędziełz mógł/ zem ia práwy bog/ ábowiem tyś fnadz nawiętffe znáki dobrotliwofci boftwá mego vznáwał. *RejPs* 74v; *KromRozm I* H2v, I, Lv; *GrzegRóżn* C4v, D, H2v, I3, K2 (9); *SarnUzn* F; Náđ to/ przeć tego żaden niemoże/ iż to cnoćie flúży/ wiedzieć/ kiedy/ iáko/ y iáko dlugo mamy żáłowác *KuczBKat* 195, 275; Coż tedy wy nędznicy á niewolnicy Luterfcy tego przyćie/ co Kościoł Chrześciáńfki Powfzechny záwŷze wyznáwał? *WujJud* 244v, 78v, 202, 263, 263v, 264; *RejPosRozpr* c, cv, c3; *RejPosWstaw* 42; *CzechRozm* 30, 39v, 64, 152, 152v, 196v, 234; *ModrzBaz* 43; Wfzyfcy Grekowie práwowierni nigdy tego przeć nie mogli áni mogá/ iż Duch S. fynowfki iełt *SkarJedn* 283, 26, 83, 94, 282, 283 (10); *SkarŻyw* 335, 602; Y nie przę tego/ zem to lepiej rzemieřło/ mlodym będąc/ vmiał/ niżeli tokárftwo: nie tylko w żeleźiech vtworzyć ále też y chędogo oftrzyć. *CzechEp* 66, 80, 268, 310, 343, 344 [2 r.]; *LatHar* 192; Bo ácz nie przymy tego/ iż w pořpolitym Láćinřkim Nowym teřtámenćie (ktory Kátholicy wřzytcy zá naprawdźiwřzy máią) fą nieiákie omyłki [...] wřzákże [...] *WujNT przedm* 4, 1.*Ioann* 2/22; Tego nikt przeć nie może/ iż w kořciele fwym ma Pan Bog niektore mieřcá przywileymi łalki řwey náđáne/ ktorych inne nie máią. *SkarKaz* 41a, 155b, 204b, 577b; [*BudArt* Y3; *SkarKaz* 595b (*Linde*)].

~ *Ze zdaniem dodatkowo zaprzeczonym [przeć, aby a. że nie (12), nie przeć, aby a. że nie (6)] (18):* Iednak nie mořem te⁸⁰ przeć aby na niebie nie były znamiona rzecz przyřfłá zlá albo dobrá z woley Bořey vkazujące *GlabGad* L7v; Iuřz tu teras przeć tego niemożećie/ ábyřcie tych oleiow/ zá Bogi niechwalili/ poniewářz otho klękáćie przed nimi/ pozdrawiaćie/ odpufztzenie wřzyfthkich grzechow im potzytaćie. *KrowObr* 84v, 113, 205v; *GrzegRóżn* B2v; *LeovPrzep* a2v; Więć áni ia thego przę/ áby męřczyźni niemieli řobie coř trořzkę wziáć wolnořci: ále to dla tego iełt/ że wiedzá/ iż to rořpuřtne ich řyćie/ za zezwoleniem wřzech ludzi ná iedno/ nie nieřie im ták ořławy/ iáko białymřłowam *GórnDworz* Z8; A ták trudno tego przeć mařz/ żeby řyn Bořy nie miał być przed tym niř řie z Máryey Iezus národził *CzechRozm* 27, 17, 166v; Aleć y tego niewiem ktoby też przeć miał/ że nam nie mógł nikt lepiej Bogá oznáymić/ iáko fię on řam oznaymił w piřmiech ř. *CzechEp* 118; Lecź/ mogłby ták rzec *X(iądz) K(anonik)*; [...] iż ia tego nie przę/ áby Chriřtus nie miał być fundámentem zbáwiennym *NiemObr* 34, 35, 105, 162; *WujNT* 242; A ieřli kto będzie przáł/ iż tákowych křiąg nie ma/ tedy tego dowieřdź przyřięgá ma/ iż ich nie ma/ áni wię o nich. *SarnStat* 541; *SkarKaz* 636a. ~

cum A cum inf (12): Kácerstwo ktore po tym wzbudził Sabelliuś/ wnet fię wźczęło po Apoftholech/ [...] ktore przy być iednego Bogá Oycá/ y iednego Syná Bożego/ y iednego Duchá S. GrzegRóżn G3, G4v [2 r.]; dyabeł mowił: Iezusie Synu Bogá żywego/ czemuś przed czáfem męczyć nas przyźedł? á gdy to słyżeli Zydowie/ przedfię go Synem Bożym być przeli. *SkarŻyw* 567; *CzechEp* 347, 348; *NiemObr* 162; *WujNT* 815; A iefliby kto chcąc odsterknać tego/ który rozdziału dóbr proši/ przął go bydź krewnym/ álbo práwá ku bliżkości do tákowych dóbr powiádałby go nie mieć: [tedy ...] *SarnStat* 839; Apoštołowie wyznawáią iż w Duchá s. wierzą/ [...] Aci [!] goniwiatrowie tegoż Duchá s. przą/ bydź nietylko Bogiem/ ále áni perfoną ábo rzeczą przez się będącą: ále tylko dárem Bożym/ á boday nie wiatrem. *PowodPr* 34, 34 [2 r.].

W przeciwstawieniach: »przeć ... (powiadać i) twierdzić (5), pozwalając, wyznawać« (7): *Leop* 1.*Joann* 2/23; A kto może tego ich Bogá odmiennego (kthory czáfem iefth czáfem nie ieft) ogárnać? Kiedyż wždy mamy im wierzyć/ czyli kiedy thwierdzą czyli kiedy przą? *GrzegRóżn* H3v, D4v, H2v; Ty fłowá [*Vulg Mal* 3/1] rozbierałem też w Diálogách/ y biedzi fię też z nimi *X(iqdz) K(anonik)* [...] To raz prząc/ to zás tegoż pozwalájąc. *CzechEp* 301, 212; Iefli tedy kto powiáda y twierdzi fię bydź fzláchćicem/ y zacnym/ gdy ini fzláchćicy tego przą: ku dowiedźzeniu fwego pokolenia fzlácheckiego/ ma wiéść mężów fzláchćiców ftárszych/ dwu z pokolenia fwego národzonych *SarnStat* 237; [Iefliby zbłądził ná Konciliach Kościoł, flup prawdy: (co wy twierdzićie; my przymy) [...] *HerbOdpow* I; A tu my nie przym/ iż pod oboią ořobą ftáry Kościoł Sákráment náświéřty ludziom dawał. Ale też wyznawamy/ iż pod iedną tegoż czáfu zá męczennikow dawał. *SkarKaz* 595b (*Linde*)].

Zwroty: »przeć prawdy« (1): Bacź że tedy iáko Pogánin/ y chłop y żołnierz/ táiemnicę prawdy poznał/ á ludzie Chriřtyáńcy/ ktorzy w vřtách nořą piřmá/ przą prawdy. *CzechEp* 244.

»przeć słowy« [*szyk zmienny*] (2): [*innowiercy*] niechayże máią łobie [*wiarę*] ktorą chcą/ by tylko fię od potwarzy fwych [...] oczyřćili/ á pokazáli rzeczą (czego słowy przą) że ía [!] zwolennikámi Sábelliuřá *GrzegRóżn* Bv; *WujNT* 242.

»upornie przeć« (2): iáłmużny/ y inne dobre vczyнки máią zařługę v Páná Bogá. Bo fię Bog w nich kocha/ y vřłagan imi bywa. czego vpornie przą dziřieyřzy odřczepieńcy. *WujNT* 783, 747.

Szeregi: »przeć i przeciw [*czemu*] mowić« (1): trudno tego pobożny człówiek przeć y przeciw temu <co> mowić ma. *CzechEp* 426.

»nie przeć i wiedzieć« (1): Nie przę te^{go} y wiem to dobrze/ iż według vrzędu tego Melchifedechá Kryřtus ieft wietznym Krolem y Káplánem *KrowObr* 179v.

»nie przeć ale (i owszem) wyznawać« (2): íam Iezus nie przy ále to iáłnie ná wielu mieyřcách wyznawa/ iż wřzyřtko od oycá wřiął. *CzechRozm* 147, 95v. [*Ponadto w przeciwstawieniach* 2 r.]

Przen [*czym*] (1) :

W przeciwstawieniu: »wyznawać ... przeć« (1): *WujJud* 173 cf *Zwrot*.

Zwrot: »samą rzeczą przeć« (1): (*marg*) HVgonotřki fortel. (–) Bo ácz flowy bytnořć álbo przytomnořć Ciáłá y Krwie Páńřkiey wyznawáią/ á wřázke íamą rzeczą tego przą. *WujJud* 173.

a. *Wypierać się, nie przyznawać się; kłamać; odmawiać; diffiteri Calep, JanStat; infitari Calep* (52) : *OpecŻyw* 112v; ÍAkim dowodem Powod náprzećiw obwinionej řtronie dřugu álbo innej řwey záłoby podpiera/ Tákowym odwodem obwiniony/ prząc dřugu/ bronić řye ma. *GroicPorz* x4v, m3v, m4v,

ii3 [2 r.], oo4; A gdy powod żáluie ná kogo y powie że chce dowieść ták iáko mu Sąd nákaże/ á pozwanyby profto przál/ tedy [...] *UstPraw* G3v, Dv, I3v; [*Tarkwinius*] żálowál fie przed nimi [*radami*] ná Petroná/ powiedáiąc iż ma zmwóę z iego oycem o zábiciu iego. Gdy przál Petron/ kazał wrzędowi íść á ízukać tego [*podłożonego w domu Petrona*] líftu *BielKron* 104; Inficialis, [...] Ten który rąd [!] przy/ Lżywy. *Mącz* 115c, 115c; *GórnDworz* Q8; Vlyfzawlyz to [*oskarzenie*] żoná iego/ przála íprzylięgå. Zátym rycerz [...] rzekł im: Niewierzyćie li temu/ podźćie á ogládayćie mieyfce gdzie go pogrzeblá. *HistRzym* 56; *Paprup* I4; *Calep* 322b, 533a; *OrzJan* 115; Y rzekł Iefus: Kto íeft co fię mnie dotknął? A gdy wlyzcy przeli/ rzekł Piotr/ [...] *WujNT Luc* 8/45; A temu zás któryby przál/ á nie bylyby nań świádectwá doftátieczné/ przyśięgå ćielefna íkazána bydź ma. *SarnStat* 270, 250 [2 r.], 276, 621, 625, 800, 826, 827; [dwor y ogrod przerzeczony wzyál mi y dzyerzy przez wífelkyego vrzedv. Ktorego dworv y ogrodv íwego (yefliby ítroná przála abo przecz chczyála) thedy to yeft rzecz przez wífelikyego dowodv, wlythkim wam [...] yawna, y zem byl zawzdy oth liath yedenałcye wfpokoynym dzyerzenyv, yakom kvpil, y zaplaczyl, alí dotego czalv *ZapWpolActCon* 1531 122 *luźna karta nlb*].

[*przec komu*: Íz flugá blizfzy íeft myto fwe otrzymáć/ gdyby mu go dźiedzic/ bądź zá cály rok/ bądź zápuł roká przál *SzczerbSpecSax* 257 (*Linde*).]

cum A cum inf (1): Pán mily Iezus/ anij przál bytz fie fynem bożym/ ani téz wyznáwál/ ale fwiętym pímmem odpierál mowiátz. [...] *OpecŻyw* 37v.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem: tego (1); iż, że (6), aby (1)] (7): UstPraw I4; *Convenit mihi cum adversariis matrem esse interfectam a filio*, Znam to wefpólek z pozwána ítroná że mátkę lyn zábil/ ábo nie przy tego przeciwna ítroná że mátká od lyná zábíta yeft/ w tym nie máłz żadnego íporu. *Mącz* 481c; Wálko lepak obwiniony/ ácz o miecz y o kálétę zna fie/ y powiáda iż to wróćil: wlyzákże przy/ áby miał oné trzy íkóty wzyáć. *SarnStat* 704.

~ *Ze zdaniem dodatkowo zaprzeczonem [przec, iż, że nie] (4):* A íefli przypowiefczony ítánawlyz przálby/ iż niewieđział o pozwie/ á powód z przygody nie miałby Woźnégo ku świádczeniu przed íádem: [*takowy...*] *SarnStat* 800, 800, 825, 827; [Bo którzy przeli że ćię nie ználi niezbożni/ mocá rámieniá twego byli karáni/ nowémi wodámi/ y grády/ y dźdźámi przefzládowánié ćierpiácz *WujBib Sap* 16/16 (*Linde*)]. ~

W połączeniach szeregowych (2): Fateor, Znam fie k temu/ Wyznawam/ Nie przę. *Mącz* 119c; *Tenze Prziwilei Krola Alexandra kril oponowal mu fie y przal go wmetrice. Paprup* I3v.

W przeciwstawieniach: »przec ... znać (się) (5), wyznawać, zeznać« (7): *OpecŻyw* 37v; *ZLoczyńca* [...] ná wtorey męce gdy by nie zeznał/ ále sítale przál/ iuz trzeći raz niema być męczon. *GroicPorz* ii3; obwiniony [...] poki Sąd trwa/ odpowiedáć/ to íeft znáć álbo przec powinien/ o co będzie obwinion *GroicPorz* i4v, i4v; *Iam ait iam negat*, Iufz fie zna yufz zás przy. *Mącz* 244d, 227c; *SarnStat* 704; [W káždy ípráwie opócz ízránkowey kiedj ná kogo íkárzą/ zarázem powinien znać/ álbo przec. *SzczerbSpecSax* 6 (*Linde*), 426 (*Linde*)].

Szeregi: »nie przec a nie kłamać« (1): *Otho then kámień/ będzie wam ná świádectwo/ żeście flucháli wlyfłkich flow Páńfkich kthore wam mowil: byście lepak potym tego nieprzeli/ á nie kłámáli Pánu Bogu wállemu [ne forte postea negare velitis, et mentiri Domino Deo vestro]. Leop Ios* 24/27.

»przeć i taić« (1): Gośpodarz [...] Ieſli czego przed domem/ ná roli odehydzie: Przed tymi ſię ſzukáyły nie ze wſzytkim zeydzie. Choć da wołać ná rynku/ chocia y w koſciele: Przećię tego zły człowiek przy y tái ſmieie. *KlonWor* 72.

»przeć, (a) nie znać ſię« [szyk 4:2] (6): Ire inficias, Nie znać ſie/ Przeć *Mqcz* 115c; Inficiator, Ten który przy á nie zna ſie ku długowi álbo ynſzey rzeczy/ Lgarz. *Mqcz* 115c; Pernego, Bárzo álbo oczwiſcie przę/ żadnym ſie obyczáyem nie znam. *Mqcz* 244d, 119c, 178c, 244d. [*Ponadto w przeciwstawieniach* 5 r.]

Synonimy: negować, przeciwiać ſię, przeczyć.

Formacje współrdzenne: przeć ſię, zaprzeć, zaprzeć ſię; pierać ſię, podpierać ſię, zapierać, zapierać ſię.

Cf PRZĄCY, PRZENIE